

Vestvågøy kommune
postmottak@vestvagoy.kommune.no

Deres ref.	Deres kontaktperson	Vår ref.	Vår kontaktperson	Dato
20/1327		20220453	Martin Eggen	11.11.2022

Kommunedelplan for Klima, miljø og energi 2022-2031 – høringsvar fra BirdLife Lofoten og Naturvernforbundet i Lofoten

BirdLife Lofoten og Naturvernforbundet i Lofoten takker for muligheten til å svare på denne høringen. Vi svarte også sammen ved planoppstart.

Hovedmålet med kommunedelplanen er å legge en strategisk plan for å redusere klimagassutslipp i Vestvågøy kommune med 50 % fram til 2031, basert på 2019 utslippene. Dette involverer en rekke tiltak og sektorer. Høringspapirene er oversiktlige og med en logisk oppbygning. På grunn av omfanget er det ikke mulig for våre to organisasjoner å gi innspill på alt. I dette høringssvaret kommenterer vi følgende tematikk:

1) Arealnøytralitet

Vestvågøy kommune legger opp til at nedbygging skal løses med plan og dersom det gis dispensasjoner må tilnærmet samme areal tas ut av det overordnede planverket. Dette er essensen i det kommunen kaller en balansert arealforvaltning. Statsforvalteren i forventer at kommuner i Nordland som vil legge ut nye arealer til utbyggingsformål kan legge fram et arealregnskap som viser at det ikke er tilstrekkelige muligheter i eksisterende planavklarte områder¹.

Vi stiller oss positive til at kommunen innføre arealavgift for å redusere presset på natur. Naturens gratistjenester er vanskelig å regne på økonomisk, og i dagens situasjon teller disse funksjonene i praksis nær null i utbyggingsaker.

At Vestvågøy arbeider med arealregnskap og at man tar ut annet areal til utbyggingsformål ved dispensasjoner er positivt. Vi vil likevel bemerke at man må være meget restriktiv med dispensasjoner. Det er en overhengende fare for at man gir dispensasjoner i mer verdifull natur enn den naturen man har satt av til formålet i arealplaner. En hovedårsak til at man lager arealplaner er nettopp at man benytter de arealene som er mest gunstig, for eksempel at de har lave naturverdier. Når man dispenserer, går man vekk fra demokratiske valgte planer – politikerne går imot sitt eget lokaldemokrati. Vestvågøy kommunen bør ha som mål å ikke tillate dispensasjoner.

Begrepet balansert arealforvaltning er ikke selvforklarende, og etter vår mening ikke et godt begrep. Selv om forslaget i planene går i retning av en bedre arealpolitikk, er det kun

¹ <https://www.statsforvalteren.no/nordland/plan-og-bygg/arealforvaltning/arealregnskap---nodvendig-begrunnelse-for-ny-arealbruk/>

arealnøytralitet som kan stanse videre utarming av økosystemtjenester, tap av natur og nedgang i bestander. Dette er et godt innarbeidet begrep og 34 kommuner landet rundt jobber med å gjennomføre det i sitt arbeid, blant annet nabokommunen til Vestvågøy, Flakstad kommune.

Arealnøytralitet er et langt mer forklarende begrep, og viser til at Norge må bli arealnøytral på samme måte som vi skal bli «klimanøytrale». Arealnøytralitet nås gjennom aktiv bruk av planverktøyet (arealplan og reguleringsplaner) til å i første rekke styre arealbruken bort fra sårbare områder for naturmangfold. Dette forutsetter god oversikt over hvor de viktigste naturverdiene er. Her står prinsippet om å unngå sterkt. Gjenbruk og fortetting av allerede utbygde arealer prioriteres fremfor å bygge ned mer natur.

BirdLife Lofoten og Naturvernforbundet i Lofoten ber om at arealnøytralitet legges til grunn for arealforvaltningen.

Vi savner kobling opp mot Vestvågøys kommunedelplan for naturmangfold, som må stå sentralt i videre arbeid med arealforvaltning i kommunen, der klimahensyn, klimatilpasning og hensynet til naturmangfold sees i sammenheng.

I planen skrives det at kommunen skal ha oversikt over hvor det er behov for restaurering/kompensering for å bevare biologisk mangfold. Dette er meget positivt. FN har utpekt tiåret 2021 – 2030 til restaureringstiåret, med mål om å øke takten på restaurering av natur, og gjennomføring av større restaureringsprosjekter. Økt politisk vilje og engasjement, trekkes frem som en forutsetning for å lykkes, og derfor er det viktig at kommunene melder inn sine behov og søke om midler. Det er økosystemene i ferskvann som viser den sterkeste negative trenden blant økosystemer globalt. Det anslås at bestandene av arter i ferskvannøkosystemer i verden er redusert med 84 % fra 1970 til 2016. Det er ikke lenger nok å bevare natur – vi må også restaurere i stort omfang. I Vestvågøy er kantsoner i kulturlandskapet ned mot vassdrag, innsjøer og sjø et opplagt satsingsområde. Buffer med naturlig vegetasjon må gjenskapes. Steinfyllinger fjernes og kantvegetasjon gjenetableres.

2) Vern av våtmarker

Vi merker oss at man ikke vil innføre stans i ødeleggelsen av våtmarker. Vi reagerer meget sterkt på dette. Beskyttelse av våtmarkene våre vil være det viktigste grepet kommunen kan gjøre for å ta vare på særlig viktig natur og stanse klimautslipp relatert til nedbygging, nydyrking og andre arealmål. Ivaretagelse av våtmarker er også kritisk viktig for klimatilpasning. Vi mener planen må styrkes vesentlig på dette punktet. Det er uforståelig hvorfor ikke planen slår tydelig fast at all våtmark må vernes fra utbygging og nydyrking. Mengden CO₂ i atmosfæren har økt med 40 prosent siden den industrielle revolusjonen. Dersom en myr dreneres eller nydyrkes går området fra å være et karbonlager med karbon absorbert gjennom århundrer, til å være en kilde til klimagassutslipp. Myra inneholder langt mer organisk karbon enn noe annet økosystem på land.

Et forbud mot nydyrking av myr må være tilnærmet absolutt, selv om noen regioner må bære større praktiske kostnader enn andre. En tredel av myrer under tregrensen er allerede tapt, og tapet har vært ekstra stort i områder som fremdeles er utsatt for sterke ønsker om nydyrking av myr.

Ønsket om nydyrking er stort i mange av landets pressområder: Jæren, Lista, det sentrale Østlandet, Trøndelag og deler av Nordland, som Lofoten og Vesterålen. Her finnes verdifulle

myr- og restarealer som ligger i allerede dyrka områder, hvor nydyrking lokalt vil kunne oppfattes som særlig fordelaktig. Men myra må berges der den er, og også jordbruket som en grønn og fornybar næring må ta ansvar for at det skjer.

Vern av våtmark er også nødvendig for å imøtekomme nasjonale planretningslinjer. Statlige planretningslinjer revideres hvert fjerde år og konkretiserer nasjonal politikk, og kommunene forventes å følge disse opp. Her står det (utdrag):

Omdisponering av skog og myr til andre formål bidrar til klimagassutslipp og negative konsekvenser for naturmangfold og økosystemtjenester. Omdisponering av jordbruksarealer kan øke presset på nydyrking av karbonrike arealer som skog og myr.

Det er viktig at oppdatert kunnskap om økosystemenes betydning for klimatilpasning tas i bruk, for eksempel i planleggingen av flom-og tørkedempende tiltak. Natur som våtmarker, myrer, elvebredder og skog kan dempe effektene av klimaendringer, og er viktig å ivareta i arealplanleggingen (side 15).

Myr og våtmarker er den mest karbonrike naturtypen. I norske myrer ligger det lagret 3500 millioner tonn CO₂-ekvivalenter. Til sammenligning var de totale norske utslippene cirka 50 millioner tonn årlig. Myra lagrer enorme mengder karbon –bare her i Norge lagrer den karbon tilsvarende vårt utslipp av klimagasser i 66 år. Bare én myr kan lagre like mye utslipp som en halv million biler i ett år.

Europa har mistet halvparten av sine våtmarker etter 1970, og på verdensbasis er over 85 % tapt. Å verne om våtmarker er det viktigste arealgrepet vi kan gjøre for både klima og naturmangfold. Nesten halvparten av rødlistede fuglearter holder til i våtmarker – naturverdiene er høykonsentrerte. Samtidig er våtmarker vår viktigste investering mot følger av klimaendringene (flom, tørke, biologisk produksjon, vannrensing, beskyttelse fra ekstremt vær). Dette er helt essensielt at planen slår fast at man skal ha en total arealnøytralitet for våtmark. Dette er også målet i Naturstrategien for våtmark². Miljødirektoratet har satt ned en arbeidsgruppe som ser på hvordan dette skal gjøres. Vestvågøy kommune har alt å vinne på å ta erkjennelsen innover seg: Dagens bruk av våtmarker er ikke bærekraftig. Naturmangfold og økosystemtjenestene svekkes år for år, dekar for dekar. Mens det tidligere ble sett på som mer nyttig å ødelegge våtmark enn å ikke gjøre det, er situasjonen en helt annen nå.

All våtmark (fjære, bløtbunnsområder, myrer o.l.) må reguleres med arealformål naturvern. I tiltaksdelen av planen nevnes det at det skal vernes flere våtmarker. Det er opplagt at flere våtmarker, spesielt dem tilknyttet Leknes våtmarkssystem IBA³ må vernes som naturreservat etter naturmangfoldloven, men slike mindre verneområder er ikke tilstrekkelig for å stanse tap av klimagassutslipp fra ødelagte våtmarker eller stanse bestandsnedgangene for arter tilknyttet våtmark.

Under hovedmål klimarisiko og tilpasning skrives det at Vestvågøy kommune innen 2031 skal ha utarbeidet risiko- og sårbarhetsanalyser (ROS) for alle områder som er utsatt for flomrisiko, skredfare eller stormflo. Beskyttelse av våtmarker, inkludert fjæresonen, er en naturlig del av en slik oppfølging.

² <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/naturstrategi-for-vatmark/id2863261/>

³ <http://datazone.birdlife.org/site/factsheet/leknes-wetland-system-iba-norway>

3) Behov for å se reduisering av klimautslipp fra jordbruket i sammenheng med bevaring av naturmangfold knyttet til kulturmark

I planen skrives det at landbrukssektoren skal opprettholde og øke dagens produksjon av landbruksprodukter, med redusert klima-avtrykk per. produserte enhet. En stadig økning i produktivitet i jordbrukssektoren bør ikke være et mål. Produksjonen må avpasses lokale ressurser, og hensyn til naturhensyn må vektlegges på lik linje med reduksjon av klimagasser. Effektivisering av produksjonen i norsk jordbruk har bidratt til at det samlede produksjonsvolumet i jordbruket har økt med over 85 % siden 1959. I samme periode er antall registrerte jordbruksbedrifter redusert fra 198 000 til 42 000, mens totalt jordbruksareal er knappe 2 % lavere. Med andre ord får vi stadig færre hender i jordbruket til å forvalte nesten like store arealer. Effektivitet bør ikke være et overordnet prinsipp i Vestvågøy kommunes klima- og miljøplan. Alle de andre godene jordbruket leverer samfunnet, knyttet til naturmangfold, opplevelser, identitet, kultur og turisme må få en tydeligere plass.

Skal man snu den alvorlige utviklingen for fuglene i jordbrukslandskapet, vil det kreve en stor innsats og til dels endret tankegang i jordbrukspolitikken. Kort sagt handler det om å gi naturen plass i en stadig mer industrialisert og kapitalstyrt næring. Heterogene jordbrukslandskap må sikres, restarealer må vernes om, fuktmark må forbli udrenert og noen arealer må drives mer ekstensivt, samtidig som lønnsomheten sikres gjennom velutviklede kompensasjonsordninger. På de arealene som drives intensivt, må i tillegg driftsmessige hensyn tas.

Over halvparten, eller hele 57 %, av alle fugler i jordbrukslandskapet i Europa har forsvunnet siden 1980. I Norge viser hekkefuglovervåking gjennomført av BirdLife Norge og NINA at så mye som 40 % av alle fugler tilknyttet det norske kulturlandskapet har forsvunnet bare siden årtusenskiftet. Bakkehekkende arter er blant dem som sliter mest - og hvem har ikke hørt om vipas dramatiske tilbakegang, at storspoven er sårbar på rødlista eller at sanglerka stadig forsvinner fra jordbrukslandskapet. Flere arter finnes i Vestvågøys kulturlandskap. Av spesiell betydning er vipe (kritisk truet, CR) og storspove (sterkt truet, EN), der den sistnevnte arten fortsatt har særlig betydningsfulle forekomster i kommunen.

Den vitenskapelige litteraturen levner liten tvil om hva som er de viktigste årsakene til jordbruksfuglenes tilbakegang, og kort fortalt handler dette både om nedleggelse og intensivering av jordbruksdrift.

Oppsummert har altså Norge hatt en kraftig nedgang i antall jordbruksbedrifter, men samtidig et stabilt jordbruksareal de siste 20 årene, noe som gjenspeiler en utvikling mot større gårder og et til dels høyt nivå av nydyrking i perioden. Utviklingen har gitt stadig større avlinger og kostnadseffektivitet i jordbruket, men på bekostning av biodiversitet og fugleliv. Slik kan det ikke være lengre. Viktige årsaker er et mindre variert jordbruk, tap av restarealer, omfattende drenering, endringer i grasproduksjon og dyrkingsformer, større og mer effektive maskiner, bruk av sprøytemidler og kunstgjødsel og redusert brakklegging.

Vi har følgende kommentarer til tiltaksplanen for jordbrukssektoren;

Tidligere høsting av grovforet som gir redusert utslipp av metan.

Det er ønskelig at dette konkretiseres tidsmessig, slik at man ikke gjennom tiltaket risikerer å forverre leveforholdene for bakkehekkende arter i jordbrukets kulturlandskap.

Økt bruk av beite i melkeproduksjonen som gir mindre utslipp av metan

Beitende husdyr kan være positivt for flere fuglearter i jordbrukslandskapet. Beiteområder bidrar til heterogenitet i jordbrukslandskapet, og ofte et rikere insektliv enn hva man finner på større monokulturer. Spesifikt kan beiting bidra til en variert vegetasjonsstruktur som gir god næringstilgang og effektivt næringssøk for samt gode hekkemuligheter for bakkehekkende arter. Beiting er også et sentralt hjelpemiddel for å holde vegetasjonen nede og for å begrense gjengroing, noe som i stor grad benyttes i Norge i dag. Det er viktig at man søker på riktig beitetrykk, både med hensyn til vegetasjon/naturtype og bakkehekkende fugler.

Bedre drenering som gir mindre tap av lystgass

Drenering er viktig for å få gode avlinger, og derfor har jordbrukssektoren stort press på dette. På gjødslet mark kan drenering riktignok være et klimatiltak som under gitte forutsetninger motvirker dannelsen av lystgass i jorda. Samtidig er fuktighet avgjørende for mange fugler og annet naturmangfold i jordbrukslandskapet. For å opprettholde jordbruksdrifta kan det være hensiktsmessig å legge til rette for fuktighet på restarealer som ikke er i bruk og på arealer man ikke klarer å utnytte effektivt, f.eks. som er vanskelig å drenere og som ofte blir oversvømt.

I Norge utbetales det hvert år store statlige summer (68 millioner kr avsatt i 2020) til drenering av jordbruksjord, gjennom tilskudd til systematisk grøfting, profilering av teiger, omgraving av jordprofiler på myrarealer, annen (usystematisk) grøfting og avskjæringsgrøfting. Målet er å øke matproduksjonen, redusere faren for erosjon fra jordbruksarealer samt mindre utslipp av lystgass. Imidlertid er det kjent at grøfting og drenering kan medføre økt avrenning til vann og vassdrag. For fuglelivet i jordbrukslandskapet kan alle de tilskuddsbaserte dreneringstiltakene være høyst skadelige.

Kalking av sur jord som vil gi mindre utslipp av lystgass

Kalking og bruk av kunstgjødsel er viktig for jordbruksdrift. Økt bruk av kunstgjødsel (mineralgjødsel) på dyrka mark medfører raskere og tettere vekst av avlinger. Dette kan påvirke fuglers næringssøk og hekking negativt. Økt bruk av kunstgjødsel kan videre gi mindre ugras og favorisere gras framfor ulike urter, noe som også kan ha en negativ innvirkning på fuglelivet, hovedsakelig gjennom dårlige kår for viktige næringsorganismer som insekter. Gjødsling kan derimot også være positivt for tilgangen på evertebrater, samt for plantespisere som f.eks. gjess. Imidlertid er kunstgjødsel mindre gunstig for meitemark enn f.eks. husdyrgjødsel.

Vi anbefaler at hensyn til naturmangfold vektlegges i tiltaket.

Ta i bruk slangespredeutstyr til husdyrgjødsling som reduserer jordpakking og gir mindre lystgassutslipp

Tradisjonell slått med bruk av fôrhøster og henger er i stor grad erstattet med totrinns høsting, som innebærer slått med slåmaskin, tørking og deretter høsting med rundballepresse. I tillegg går traktorene fortere og maskinene er bredere enn før. Denne omleggingen kan av flere årsaker være uheldig for bakkehekkende fugler. Slangespredningsutstyr skaper nok en ny utfordring. Slike gjødselslanger som dras over jordene vil medføre fysisk skade på reir, egg og i noen tilfeller kanskje også unger.

Vi anbefaler ikke økt bruk av denne metoden i Vestvågøy.

Kommunen er restriktiv med å godkjenne leieavtaler over 5 km - fortsatt fokus på at leieavtaler inngås med kort kjøreavstand

Etter vårt skjønn må ikke dette målet være for førende. Leieavtaler som kan være med på å forhindre nydyrking nærmer seg gårder som er i noe kortere avstand til leiejord lengre vekk, må kunne godkjennes. Etter vårt syn er nydyrking av seminaturlig og naturlig habitat blant det største negative påvirkningen til jordbruket, også med tanke på klimagassutslipp. For naturmangfold er restareal og naturelementer i landskapet veldig viktig, og beskyttelse av dette må være førsteprioritet når miljø står på dagsordenen i denne sektoren. Opprettholdelse av jordbruk på mer marginale lokaliteter bør også kunne telle positivt i en helhetsvurdering.

Videre lesning om jordbruk, klima og hensyn til naturmangfold:

Veileder: Hvordan ta vare på bakkehekkende fuglearter i kulturlandskapet

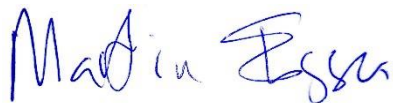
https://www.birdlife.no/innhold/bilder/2022/03/30/8734/veileder_bakkehekkende_fugler_i.pdf

Rapport: Tiltak for bakkehekkende fugler i kulturlandskapet

https://www.birdlife.no/prosjekter/rapporter/2020_03_NOF.pdf

For BirdLife Lofoten

For Naturvernforbundet i Lofoten

Martin Eggen, leder

Hans Eirik Busch, leder [sign.]

KOPI:

Statsforvalteren i Nordland

Nordland fylkeskommune

De grønne øyene/Lofotrådet